

Research Article

The Relationship between Sensory Processing Sensitivity and Substance Craving with the Mediating Role of Resilience in Addicted Prisoners

Hassan Shafiei^{*1} , Alireza Khaki²

¹ Assistance Professor of Psychology Department, Payame Noor University, Tehran, Iran

² MSc of Clinical Psychology, Department of Psychology, Khomein Branch, Islamic Azad University, Khomein, Iran

* **Corresponding author:** Hassan Shafiei, Assistance Professor of Psychology Department, Payame Noor University, Tehran, Iran. Email: h_shafiei@pnu.ac.ir

DOI: [10.61186/jams.28.3.166](https://doi.org/10.61186/jams.28.3.166)

How to Cite this Article:

Shafiei H, Khaki A. The Relationship between Sensory Processing Sensitivity and Substance Craving with the Mediating Role of Resilience in Addicted Prisoners. *J Arak Uni Med Sci.* 2025;28(3): 166-73. DOI: [10.61186/jams.28.3.166](https://doi.org/10.61186/jams.28.3.166)

Received: 26.07.2024

Accepted: 16.07.2025

Keywords:

Sensory Processing Sensitivity;
Substance Craving;
Resilience;
Addiction;
Addicted Prisoners

© 2024 Arak University of Medical
Sciences

Abstract

Introduction: High sensory processing sensitivity in the face of psychological pressures predisposes individuals to substance craving, while resilience, as a protective factor, plays a role in reducing this vulnerability. The present study aimed to examine the structural relationship between sensory processing sensitivity and substance craving with the mediating role of resilience among substance-addicted prisoners.

Methods: The study population included all substance-dependent clients in the Delijan Prison in 2022. A convenience sample of 200 participants was selected based on the research constructs. Data collection tools included the Aron and Aron Sensory Processing Sensitivity Questionnaire (1997), the Connor-Davidson Resilience Scale (2003), and the Salehi Fardhadi, Berefan, and Ziaei Substance Use Cravings Questionnaire (2008). Structural equation modeling (SEM) using SmartPLS version 2 and SPSS version 19 was employed to test the hypotheses.

Results: The results of the study indicated that the proposed model exhibited a good fit to the data, and high sensory processing sensitivity was directly and indirectly (through resilience) associated with an increased risk of substance craving in addicted individuals ($P < 0.05$).

Conclusions: The findings of this study indicate that sensory processing sensitivity and resilience play a significant role in substance craving in addicted individuals. Overall, the results of this study emphasize the importance of considering cognitive-emotional factors in the design and implementation of treatment and prevention programs for addiction, as well as in reducing the risk of substance craving.

رابطه حساسیت پردازش حسی و ولع مصرف مواد مخدر با نقش میانجی تاب‌آوری در زندانیان معتاد

حسن شفیعی^{۱*}، علیرضا خاکی^۲

^۱ استادیار، گروه روان‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

^۲ کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، گروه روان‌شناسی، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران

* نویسنده مسئول: حسن شفیعی، استادیار، گروه روان‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. ایمیل: h_shafiee@pnu.ac.ir

DOI: 10.61186/jams.28.3.166

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۰۵	چکیده
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۵	مقدمه: حساسیت بالای پردازش حسی در مواجهه با فشارهای روانی، افراد را مستعد ولع مصرف مواد می‌کند، درحالی‌که تاب‌آوری به‌عنوان عامل محافظتی، در کاهش این آسیب‌پذیری نقش دارد. پژوهش حاضر باهدف بررسی مدل ارتباطی حساسیت پردازش حسی و ولع مصرف مواد با نقش واسطه‌گری تاب‌آوری در زندانیان معتاد به مواد مخدر انجام گرفت.
واژگان کلیدی: حساسیت پردازش حسی؛ ولع مصرف مواد؛ تاب‌آوری؛ اعتیاد؛ زندانیان معتاد	روش کار: جامعه آماری این مطالعه شامل کلیه مددجویان معتاد به مواد مخدر در زندان شهر دلیجان در سال ۱۴۰۱ بود. حجم نمونه به‌صورت در دسترس و به تعداد ۲۰۰ نفر با توجه به سازه‌های پژوهش انتخاب شد. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق، پرسشنامه استاندارد حساسیت پردازش حسی آرون و آرون (۱۹۹۷) پرسشنامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) و پرسشنامه ولع مصرف مواد صالحی فدردی، بر عرفان و ضیایی (۲۰۰۸) بود.
تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی اراک محفوظ است.	یافته‌ها: نتایج مطالعه نشان داد که مدل پیشنهادی از برازش مناسبی با داده‌ها برخوردار بوده و حساسیت پردازش حسی بالا به‌طور مستقیم و غیرمستقیم (از طریق تاب‌آوری) با افزایش خطر ولع مصرف مواد در افراد معتاد به مواد مخدر مرتبط است ($P < ۰/۰۵$). نتیجه‌گیری: یافته‌های این مطالعه نشان داد که حساسیت پردازش حسی و تاب‌آوری نقش مهمی در ولع مصرف مواد در افراد معتاد به مواد مخدر دارند. در مجموع، نتایج این مطالعه بر اهمیت توجه به عوامل شناختی-هیجانی در طراحی و اجرای برنامه‌های درمانی و پیشگیری از اعتیاد و کاهش خطر ولع مصرف مواد تأکید دارد.
ارجاع: شفیعی حسن، خاکی علیرضا. رابطه حساسیت پردازش حسی و ولع مصرف مواد مخدر با نقش میانجی تاب‌آوری در زندانیان معتاد. مجله دانشگاه علوم پزشکی اراک ۱۴۰۴، ۲۸ (۳): ۱۶۶-۱۷۳.	

مقدمه

اختلال مصرف مواد مخدر (Opioid Use Disorder) یک اختلال مزمن قابل‌درمان است که با دوره‌های بهبودی و عود مشخص می‌شود و با مصرف اجباری و ادامه مصرف باوجود آسیب‌ها مشخص می‌شود (۱). با توجه به اینکه احتمال بازگشت دوباره افراد به سمت مواد مخدر پس از پرهیز طولانی‌مدت وجود دارد، این بیماری عودکننده محسوب شده و بازگشت به اعتیاد در افراد در حال ترک، عامل نگران‌کننده‌ای است (۲). ولع مصرف مواد (Craving) هسته مرکزی و عامل ادامه سوءمصرف مواد و همچنین بازگشت به سوءمصرف مواد پس از دوره‌های درمانی است (۳). ولع مصرف مواد، یک میل غیرقابل‌کنترل برای مصرف مواد است، میلی که اگر برآورده نشود رنج روان‌شناختی و بدنی فراوانی همچون ضعف، بی‌اشتهایی، اضطراب، بی‌خوابی، پرخاشگری و افسردگی را در پی دارد (۴). حساسیت پردازش حسی (Sensory Processing Sensitivity) یکی از عواملی است که می‌تواند با ولع مصرف افراد معتاد در ارتباط باشد. حساسیت پردازش حسی به شیوه‌ای اشاره دارد که سیستم عصبی محیطی و مرکزی اطلاعات حسی دریافتی را مدیریت می‌کنند و عنوان تمایل نورویولوژیکی

برای افزایش و حساسیت به ورودی‌های حسی تعریف می‌شود (۵). افراد با حساسیت پردازش حسی ممکن است به محرک‌های حسی مانند صدا، نور، لمس و بو به‌طور شدیدتری واکنش نشان دهند (۶). نتایج پژوهش‌های متعدد بیانگر آن است که حساسیت پردازش حسی یکی از عواملی است که می‌تواند با اختلالات روانی و ولع مصرف مواد معتادان مرتبط باشد (۱۰-۷). تاب‌آوری (Resilience) برای توصیف توانایی انسان برای غلبه بر فشارهایی که در زندگی روزمره خود تجربه می‌کنند، به کار می‌رود (۱۱). افراد تاب‌آور، توانایی عبور از تجارب منفی و سازگاری با سطوح مختلف استرس‌های محیطی را دارند و قادرند سلامت روانی و جسمانی خود را حفظ کنند و به‌آسانی از وقایع تنش‌زای زندگی بهبود یابند (۱۳، ۱۲). در زمینه اعتیاد، تاب‌آوری به توانایی مقاومت در برابر مصرف مواد، بهبود پس از عود و حفظ پاک‌ی بلندمدت علیرغم چالش‌ها اشاره دارد (۱۴). معتادان با تاب‌آوری بالا، از انعطاف‌پذیری شناختی و هیجانی بیشتری برخوردارند که به آن‌ها امکان می‌دهد در برابر ولع مصرف مقاومت کرده و بدون توسل به مصرف مواد، با موقعیت‌های استرس‌زا سازگار شوند (۱۶، ۱۵). همچنین تاب‌آوری با مشارکت بهتر در برنامه‌های درمانی ترک اعتیاد و نرخ بالاتر

ابزار

پرسشنامه حساسیت پردازش حسی: این پرسشنامه توسط Aron و Aron به منظور سنجش حساسیت پردازش حسی طراحی و تدوین شده است (۲۲). این پرسشنامه دارای ۲۵ سؤال و شامل ۳ مؤلفه سهولت تحریک، حساسیت زیبایی شناختی و آستانه حسی پایین است و بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت به سنجش حساسیت پردازش حسی می‌پردازد. در مطالعه عبیدی و همکاران، برای بدست آوردن روایی پرسشنامه از نظرات استاد راهنما و چندین تن از دیگر اساتید و متخصصین و کارشناسان استفاده شده است و از آنها در مورد مربوط بودن سؤالات، واضح بودن و قابل فهم بودن سؤالات و اینکه آیا این سؤالات برای پرسش‌های تحقیقاتی مناسب است و آنها را مورد سنجش قرار می‌دهد، نظرخواهی شد و مورد تأیید قرار گرفت (۲۳). پایایی پرسشنامه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ گزارش شد.

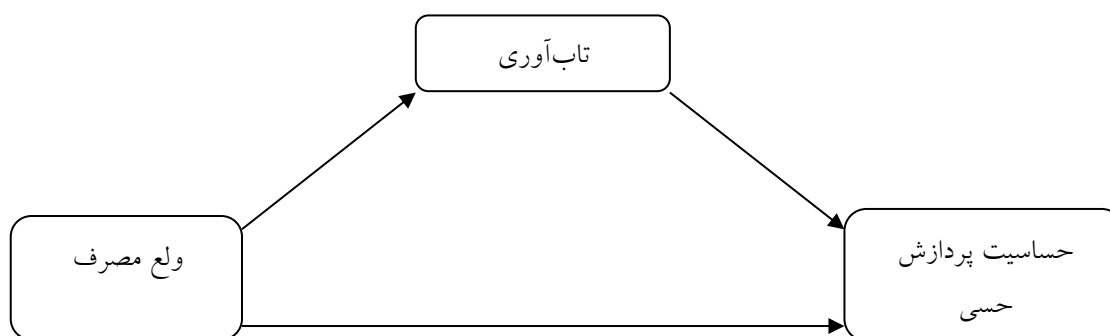
پرسشنامه ولع مصرف مواد: این پرسشنامه توسط برعرغان و صالحی (۲۴) ساخته شده است که شامل ۲۰ گویه به منظور سنجش میزان افکار و خیالات مربوط به مواد و وسوسه مصرف بکار می‌رود. نمره گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۶ نقطه‌ای (کاملاً درست است = ۵ و اصلاً درست نیست = ۰) است. برای سنجش روایی از پرسشنامه اطمینان موقعیتی (۰/۰۰۱، $P = ۰/۵۳$)، هوس روانی (۰/۰۰۱، $P = ۰/۴۸$) و عواطف مثبت (۰/۰۰۱، $P = ۰/۳۲$) و منفی، (۰/۰۰۱، $P = ۰/۵۵$) استفاده شد که جهت و اندازه همبستگی‌ها تأییدکننده روایی آن است. میزان پایایی این پرسشنامه برحسب آلفای کرونباخ (۰/۹۴) بدست آمد.

پرسشنامه تاب‌آوری: این پرسشنامه توسط Connor و Davidson ارائه شده است و دارای ۲۵ سؤال بوده و هدف آن سنجش میزان تاب‌آوری بر اساس مؤلفه‌های شایستگی / استحکام شخصی (۱۰-۲۵-۱۱-۱۲-۲۴) تحمل عواطف منفی (۱۶-۱۷-۲۳) اعتماد به غرایز شخصی (۱۴-۱۹-۷-۶-۱۵-۱۸-۲۰) تحمل عواطف منفی (۱-۴-۵-۸-۲-۵) مهار (۲۱-۱۳-۲۲) و معنویت در افراد (۹-۳) مختلف است (۲۵). طیف پاسخگویی آن از نوع لیکرت است. برای بدست آوردن امتیاز کلی پرسشنامه، مجموع امتیازات همه سؤالات را باهم جمع می‌شوند. این امتیاز دامنه‌ای از ۰ تا ۱۰۰ را خواهد داشت. هر چه این امتیاز بالاتر باشد، بیانگر میزان تاب‌آوری بیشتر فرد پاسخ‌دهنده خواهد و برعکس. نقطه برش این پرسشنامه امتیاز ۵۰ است. به عبارتی، نمره بالاتر از ۵۰

پاکی بلندمدت مرتبط است (۱۷). نتایج پژوهش‌های مختلف بیانگر آن است که تاب‌آوری با بهبود عزت نفس، کاهش رفتارهای پرخطر و تقویت رفتار سازگارانه نسبت به مصرف مواد موجب کاهش ولع مصرف مواد می‌شود (۱۹، ۱۸، ۱۱). تحقیقات نشان می‌دهد که تاب‌آوری با تقویت راهبردهای مقابله‌ای انطباقی، ارتقای تنظیم هیجانی و بهبود ارزیابی مجدد شناختی و بهره‌گیری از سازوکارهای عصبی-زیستی اثرات حساسیت پردازش حسی را تعدیل می‌کند و افراد بسیار حساس را قادر می‌سازد تا به طور مؤثر با محیط‌های خود سازگار شوند و سلامت روان خود را حفظ کنند (۲۰، ۲۱). با این حال، رابطه بین حساسیت پردازش حسی، تاب‌آوری و ولع مصرف مواد در زندانیان معتاد به طور جامع مورد بررسی قرار نگرفته است. لذا این مطالعه باهدف بررسی رابطه حساسیت پردازش حسی و ولع مصرف مواد مخدر با نقش میانجی تاب‌آوری در زندانیان معتاد شهر دلیجان انجام گرفت. شکل ۱ مدل مفهومی این پژوهش را نشان می‌دهد.

روش کار

مطالعه حاضر از نظر هدف، جزء تحقیقات کاربردی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها از نوع توصیفی و از نوع مدل یابی معادلات ساختاری SEM است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه مددجویان معتاد به مواد مخدر در زندان شهر دلیجان در سال ۱۴۰۱ به تعداد ۲۴۷ نفر بود. پس از کسب مجوز و رعایت اصول اخلاق پژوهش، هماهنگی‌های لازم از بین مددجویان معتاد به مواد مخدر، تعداد ۲۰۰ نفر (۱۳۱ نفر مرد و ۶۹ نفر زن) به صورت نمونه‌گیری در دسترس برای شرکت در پژوهش انتخاب شدند و پس از کسب رضایت آگاهانه و ارائه توضیحات لازم در خصوص پژوهش و همچنین اطمینان بخشی از محرمانه بودن اطلاعات، پرسشنامه‌های تحقیق به صورت حضوری توسط پژوهشگران در اختیار زندانیان قرار گرفت و در صورت وجود سؤال یا ابهام شرکت‌کنندگان از یک روانشناس بالینی مجرب برای پاسخگویی استفاده شد. معیارهای ورود به تحقیق شامل: کسب رضایت آگاهانه جهت شرکت در پژوهش، دارا بودن حداقل مدرک تحصیلی دوم راهنمایی، داشتن حداقل سن ۲۰ سال، سالم بودن از نظر ذهنی و عقلی و معیارهای خروج: عدم همکاری در تکمیل پرسشنامه‌ها، بروز حوادث پیش‌بینی نشده و عدم رضایت از ادامه پژوهش بود. برای تحلیل داده‌ها از مدل یابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS نسخه ۲ و SPSS نسخه ۱۹ (version 19, SPSS Inc., Chicago, IL) استفاده شد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

تحلیل عاملی تأییدی سؤالات پرسشنامه‌های تحقیق و میانگین واریانس، پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق در جدول ۲ ارائه شده است. همان‌طور که نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد، مقادیر بار عاملی تمام گویه‌ها بیشتر از ۰/۴ است و بنابراین مدل اندازه‌گیری، مدلی همگن است و مقادیر بار عاملی، مقادیر قابل قبولی هستند. همچنین با توجه به نتایج این جدول شاخص‌های میانگین واریانس (بزرگتر از ۰/۵) پایایی ترکیبی (بزرگتر از ۰/۷) و آلفای کرونباخ (بزرگتر از ۰/۷) استخراجی همه متغیرها از مطلوبیت نسبتاً خوبی برخوردار است؛ بنابراین روایی همگرایی سازه و پایایی ابزارهای اندازه‌گیری با استفاده از این شاخص‌ها هم تأیید شد. شکل ۲ ضرایب مسیر متغیرها و میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهد.

برای بررسی روایی واگرا از روش فورنل و لاکر استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ آمده است. به‌طور کلی، نتایج جدول نشان می‌دهد که مطابق با معیار فورنل-لارکر متغیرها روایی واگرای خوبی دارند. نتایج برازش کلی مدل در جدول ۴ آمده است. با توجه به مقدار بدست آمده برای GOF به میزان ۰/۳۸۹ بوده که از مقدار ۰/۳۶ بیشتر است که قوی بودن مدل را نشان می‌دهد. بنابراین، مدل کلی دارای کیفیت پیش‌بینی بسیار قوی بود. مقدار مطلوب برای شاخص ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده حداکثر ۰/۱ است. نتایج بدست آمده از این شاخص نشان داد که مقدار آن برابر با ۰/۰۷۴ گزارش شد که مقداری مطلوب است و بنابراین برازش کلی مدل تأیید می‌شود.

نشانگر افراد دارای تاب‌آوری خواهد بود و هرچه این امتیاز بالاتر از ۵۰ باشد، به همان میزان شدت تاب‌آوری فرد نیز بالاتر خواهد بود و برعکس. این مقیاس در ایران توسط Mohammadi و همکاران هنجاریابی شده است (۲۶). برای تعیین روایی، همبستگی هر گویه با نمره کل محاسبه و تحلیل عاملی انجام شد. نتایج نشان داد که همبستگی گویه‌ها با نمره کل مناسب بوده (۰/۴۱ تا ۰/۶۴) و تحلیل عاملی با شاخص‌های KMO (۰/۸۷) و بارتلت (۲۸/۵۵) کفایت شواهد برای انجام تحلیل عاملی را تأیید کرد. برای تعیین پایایی مقیاس تاب‌آوری از روش آلفای کرونباخ بهره گرفته شد و ضریب پایایی ۰/۸۹ بدست آمد.

یافته‌ها

آمار توصیفی مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی نشان داد که از میان تعداد ۲۰۰ نفر مددجوی معتاد، تعداد ۱۳۱ نفر (۶۵/۲ درصد) مرد و ۶۹ نفر (۳۴/۸ درصد) زن بودند. نتایج توزیع افراد نمونه بر اساس وضعیت تأهل نشان داد که ۱۰۹ نفر (۵۴/۵ درصد) مجرد و ۹۱ نفر (۴۵/۵ درصد) متأهل هستند. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای مطالعه

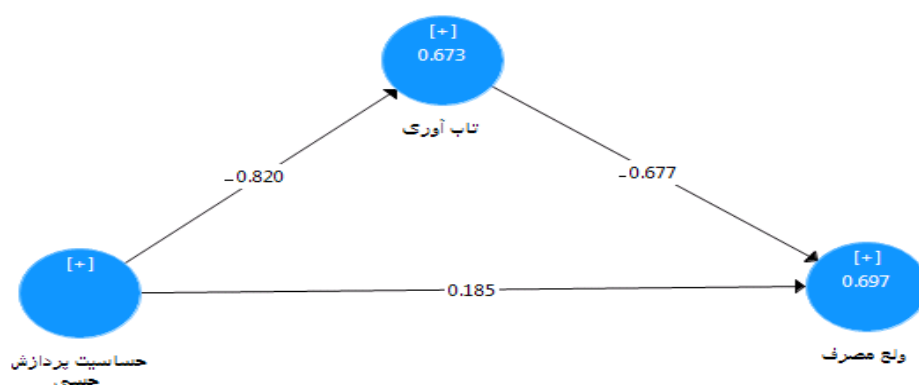
متغیر	میانگین	انحراف معیار
حساسیت پردازش حسی	۳/۴۹۲	۰/۴۶۵۰۰
ولع مصرف	۳/۷۶۳	۰/۴۹۷۱۲
تاب‌آوری	۲/۵۳۲	۰/۳۷۴۷

جدول ۲. مقادیر بارهای عاملی، میانگین واریانس، پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ متغیرهای مشاهده‌پذیر

سازه	گویه‌ها	بار عاملی	t	P	میانگین واریانس	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
حساسیت پردازش حسی	۱H	۰/۶۳۲	۱۳/۵۲۹	۰/۰۰۱	۰/۵۷۹	۰/۹۵۸	۰/۹۵۴
	۲H	۰/۷۰۴	۱۰/۵۵۳	۰/۰۰۱			
	۳H	۰/۷۳۴	۱۸/۳۱۵	۰/۰۰۱			
	۴H	۰/۷۵۵	۲۳/۳۵۷	۰/۰۰۱			
	۵H	۰/۷۶۳	۱۹/۲۴۱	۰/۰۰۱			
	۶H	۰/۶۰۲	۹/۰۰۷	۰/۰۰۱			
	۷H	۰/۷۴۱	۱۴/۶۸۵	۰/۰۰۱			
	۸H	۰/۷۵۵	۱۶/۴۵۳	۰/۰۰۱			
	۹H	۰/۷۴۸	۱۸/۹۴۷	۰/۰۰۱			
	۱۰H	۰/۷۷۷	۲۱/۹۰۴	۰/۰۰۱			
	۱۱H	۰/۷۶۶	۲۲/۳۲۳	۰/۰۰۱			
	۱۲H	۰/۷۱۴	۱۵/۲۸۲	۰/۰۰۱			
حساسیت پردازش حسی	۱۳H	۰/۷۸۳	۲۰/۶۸۱	۰/۰۰۱	۰/۵۷۹	۰/۹۵۸	۰/۹۵۴
	۱۴H	۰/۵۲۹	۷/۶۵۴	۰/۰۰۱			
	۱۵H	۰/۶۷۶	۱۱/۴۸۲	۰/۰۰۱			
	۱۶H	۰/۷۴۳	۲۰/۰۰۰	۰/۰۰۱			
	۱۷H	۰/۵۷۸	۷/۸۳۷	۰/۰۰۱			
	۱۸H	۰/۶۱۷	۱۱/۴۵۶	۰/۰۰۱			
	۱۹H	۰/۶۱۰	۱۰/۰۱۹	۰/۰۰۱			
	۲۰H	۰/۶۶۵	۱۵/۱۸۶	۰/۰۰۱			
	۲۱H	۰/۶۳۷	۱۶/۰۷۵	۰/۰۰۱			
	۲۲H	۰/۵۸۰	۱۱/۱۹۴	۰/۰۰۱			
	۲۳H	۰/۵۹۰	۶/۸۶۳	۰/۰۰۱			
	۲۴H	۰/۶۱۲	۱۱/۹۳۰	۰/۰۰۱			
	۲۵H	۰/۶۱۶	۱۲/۱۰۵	۰/۰۰۱			

جدول ۲. مقادیر بارهای عاملی، میانگین واریانس، پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ متغیرهای مشاهده‌پذیر (ادامه)

سازه	گوینده‌ها	بار عاملی	t	P	میانگین واریانس	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ
تاب‌آوری	۱T	۰/۶۳۴	۱۲/۰۹۸	۰/۰۰۱	۰/۵۶۴	۰/۹۵۵	۰/۹۵۱
	۲T	۰/۶۲۶	۱۴/۷۵۷	۰/۰۰۱			
	۳T	۰/۶۵۶	۱۶/۵۷۳	۰/۰۰۱			
	۴T	۰/۵۸۱	۱۱/۰۱۰	۰/۰۰۱			
	۵T	۰/۶۷۱	۱۵/۸۵۳	۰/۰۰۱			
	۶T	۰/۶۷۲	۱۸/۵۸۴	۰/۰۰۱			
	۷T	۰/۶۸۵	۱۴/۰۲۲	۰/۰۰۱			
	۸T	۰/۷۱۵	۱۹/۵۴۲	۰/۰۰۱			
	۹T	۰/۷۴۴	۱۶/۱۳۴	۰/۰۰۱			
	۱۰T	۰/۷۱۴	۱۷/۲۴۷	۰/۰۰۱			
	۱۱T	۰/۶۷۹	۱۱/۳۷۹	۰/۰۰۱			
	۱۲T	۰/۷۰۷	۱۱/۷۳۴	۰/۰۰۱			
	۱۳T	۰/۶۶۴	۱۰/۷۴۴	۰/۰۰۱			
	۱۴T	۰/۷۸۹	۲۲/۶۵۲	۰/۰۰۱			
	۱۵T	۰/۶۹۴	۱۴/۶۰۹	۰/۰۰۱			
	۱۶T	۰/۶۹۲	۱۶/۱۷۴	۰/۰۰۱			
	۱۷T	۰/۶۳۱	۱۱/۵۱۰	۰/۰۰۱			
	۱۸T	۰/۶۴۵	۱۳/۷۹۹	۰/۰۰۱			
	۱۹T	۰/۷۵۳	۱۹/۸۷۸	۰/۰۰۱			
	۲۰T	۰/۷۴۳	۱۳/۰۴۱	۰/۰۰۱			
	۲۱T	۰/۷۲۳	۱۳/۷۴۹	۰/۰۰۱			
	۲۲T	۰/۷۲۶	۱۵/۶۰۰	۰/۰۰۱			
	۲۳T	۰/۷۱۳	۱۱/۳۵۹	۰/۰۰۱			
	۲۴T	۰/۷۵۷	۲۰/۵۲۴	۰/۰۰۱			
	۲۵T	۰/۶۴۰	۱۱/۰۲۳	۰/۰۰۱			
ولع مصرف	۱V	۰/۶۷۰	۱۳/۵۳۳	۰/۰۰۱	۰/۵۵۹	۰/۹۴۴	۰/۹۳۶
	۲V	۰/۵۷۸	۹/۴۵۰	۰/۰۰۱			
	۳V	۰/۶۴۹	۱۴/۵۱۷	۰/۰۰۱			
	۴V	۰/۴۵۵	۷/۷۳۶	۰/۰۰۱			
	۵V	۰/۶۷۵	۱۴/۶۳۵	۰/۰۰۱			
	۶V	۰/۷۶۰	۲۰/۸۵۱	۰/۰۰۱			
	۷V	۰/۷۷۲	۲۴/۲۶۴	۰/۰۰۱			
	۸V	۰/۶۷۱	۱۳/۸۵۵	۰/۰۰۱			
	۹V	۰/۶۵۱	۱۳/۱۵۷	۰/۰۰۱			
	۱۰V	۰/۶۱۴	۹/۶۳۲	۰/۰۰۱			
	۱۱V	۰/۶۲۰	۹/۸۷۷	۰/۰۰۱			
	۱۲V	۰/۷۸۷	۲۳/۶۰۳	۰/۰۰۱			
	۱۳V	۰/۸۰۲	۲۳/۶۰۶	۰/۰۰۱			
	۱۴V	۰/۷۹۸	۲۴/۳۹۱	۰/۰۰۱			
	۱۵V	۰/۶۷۲	۱۲/۷۷۸	۰/۰۰۱			
	۱۶V	۰/۷۳۱	۱۵/۷۶۷	۰/۰۰۱			
	۱۷V	۰/۵۴۹	۷/۵۲۸	۰/۰۰۱			
	۱۸V	۰/۶۲۹	۱۲/۳۸۹	۰/۰۰۱			
	۱۹V	۰/۶۷۹	۱۴/۰۳۶	۰/۰۰۱			
	۲۰V	۰/۶۸۶	۱۷/۰۲۹	۰/۰۰۱			

شکل ۲. ضرایب مسیر استاندارد

جدول ۳. ماتریس سنجش روایی واگرا به روش فورنل و لارکر

ولع مصرف مواد	حساسیت پاداش حسی	تاب آوری
	۰/۷۵۱	۰/۷۶۱
ولع مصرف مواد	۰/۷۴۸	۰/۷۲۸
حساسیت پاداش حسی		۰/۷۲۰
تاب آوری		

جدول ۴. نتایج برازش کلی مدل

GOF	مقادیر اشتراکی	ضریب تعیین	ضریب تعیین
۰/۳۸۹	۰/۵۶۷	۰/۶۷۳	تاب آوری
	۰/۵۶۴	۰/۶۸۵	حساسیت پاداش حسی
	۰/۵۵۹	۰/۶۹۷	ولع مصرف مواد
۰/۰۷۴	ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده (SRMR)		

جدول ۵. جدول اثرات مستقیم متغیرهای مطالعه

نتیجه آزمون	معنی داری	t	ضریب مسیر	فرضیه
تأیید	۰/۰۰۵	۲/۷۹۸	۰/۱۸۵	تأثیر حساسیت پاداش حسی بر ولع مصرف
تأیید	۰/۰۰۰	۳۲/۵۲۰	۰/۱۸۲۰	تأثیر حساسیت پاداش حسی بر تاب آوری
تأیید	۰/۰۰۰	۱۰/۹۵۲	-۰/۶۷۷	تأثیر تاب آوری بر ولع مصرف

جدول ۶. اثرات غیرمستقیم با استفاده از آزمون سوبل

نتیجه آزمون	Sobel	VAF	معنی داری	t	ضریب مسیر	فرضیات
تأیید	-۶/۴۱	۰/۷۴	۰/۰۰۵	۲/۷۹۸	۰/۱۸۵	حساسیت پاداش حسی -> تاب آوری -> ولع مصرف
			۰/۰۰۰	۱۰/۲۴۲	۰/۵۵۵	اثر مستقیم
			۰/۰۰۰	۱۴/۲۱۶	۰/۷۴۰	اثر غیرمستقیم
						اثر کل

اساسی است که زیربنای ادراکات، واکنش‌ها، عواطف و رفتارهای افراد قرار می‌گیرد (۵). افراد با حساسیت پاداش حسی بالا، بر این باورند که به راحتی توسط محرک‌های بیرونی برانگیخته می‌شوند، زیرا آنها نسبت به بسیاری از افراد دیگر، آستانه ادراکی پایین و پاداش شناختی عمیق‌تری از محرک‌ها دارند. همچنین حساسیت پاداش حسی مستقل از کیفیت حسی خاص، با گرایش به تجربه برانگیختگی مفرط، هیجان‌پذیری منفی بالا و ثبات هیجانی پایین، خلق، عاطفه سرشاری و کارکردهای روزانه رابطه دارد و از این طریق می‌تواند عاملی برای آسیب‌پذیری در برابر اختلالات روانی و رفتاری باشد (۲۷)؛ بنابراین می‌توان گفت که حساسیت پاداش حسی، بخش مهم و منحصربه‌فردی از شخصیت است و از آنجایی که الگوی پاداش حسی عمدتاً در حساسیت به محرک‌های غیر منجرکننده فعال می‌شود، می‌توان بیان نمود که اختلال در پاداش حسی به‌طور معنی‌داری با ولع

برای بررسی فرضیه‌ها و آزمون معنی‌داری ضرایب مسیر بین متغیرها از خروجی نرم‌افزار استفاده شده است. ضرایب مسیر و نتایج مربوط به معنی‌داری آنها در جدول ۵ آمده است. به‌منظور بررسی اثر غیرمستقیم متغیر میانجی از آزمون سوبل استفاده شد که نتایج آن در جدول ۶ آمده است.

بحث

هدف از این مطالعه، مدل‌یابی ساختاری حساسیت پاداش حسی و ولع مصرف مواد در افراد وابسته به مواد مخدر با تأکید بر نقش واسطه‌ای تاب آوری بود. نتایج نشان داد که بین حساسیت پاداش حسی و ولع مصرف مواد افراد وابسته به مواد مخدر در مددجویان زندان دلجان رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های (۷-۹) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود که حساسیت پاداش حسی به‌عنوان یک عنصر

یکی از عوامل مهم در افزایش ولع مصرف مواد مخدر در بین زندانیان معتاد باشد. با این حال، نتایج همچنین نشان داد که تاب‌آوری می‌تواند به عنوان یک متغیر میانجی در این رابطه نقش ایفا کند. به عبارت دیگر، افرادی که با وجود داشتن حساسیت پردازش حسی بالا از سطح بالاتری از تاب‌آوری برخوردارند، کمتر در معرض ولع مصرف شدید قرار می‌گیرند. یافته‌های این مطالعه دارای چندین کاربرد بالینی است. نخست، شناسایی حساسیت پردازش حسی به عنوان یک عامل خطر می‌تواند به متخصصان حوزه اعتیاد کمک کند تا در ارزیابی‌های بالینی و طراحی مداخلات درمانی، به ویژگی‌های فردی زندانیان معتاد توجه بیشتری داشته باشند. دوم، تقویت تاب‌آوری از طریق آموزش مهارت‌های مقابله‌ای، حمایت‌های روان‌شناختی و برنامه‌های توان‌بخشی، می‌تواند به عنوان راهکاری مؤثر برای کاهش ولع مصرف مواد در این گروه از افراد پیشنهاد شود.

محدودیت اصلی این مطالعه این است که از یک نمونه مقطعی استفاده شده است و تحقیقات بیشتری با استفاده از طرح‌های طولی برای بررسی جهت‌گیری علی این روابط مورد نیاز است. از محدودیت‌های دیگر این مطالعه می‌توان به استفاده از ابزارهای خود گزارشی برای گردآوری داده‌ها، محدود شدن جامعه پژوهش به مددجویان معتاد به مواد مخدر زندان شهر دلیجان و عدم بررسی نتایج به تفکیک جنسیت اشاره کرد. بنابراین، انجام پژوهش‌های بیشتر درباره روابط متغیرهای پژوهش حاضر به تفکیک جنسیت و با توجه به مشخصات شخصیتی هر فرد پیشنهاد می‌گردد. تحقیقات آتی می‌توانند با بررسی متغیرهای دیگر مانند حمایت اجتماعی، شدت اعتیاد و شرایط محیطی زندان، درک جامع‌تری از این روابط ارائه دهند و به توسعه مداخلات هدفمندتر منجر شوند.

تشکر و قدردانی

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه دانشجویی دوره کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی (نویسنده دوم) دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمین با کد اخلاق IR.IAU.NAJAFABAD.REC.1401.189 می‌باشد. از کلیه کسانی که در این پژوهش همکاری کردند کمال سپاسگزاری و تشکر را می‌نمایم.

سهم نویسندگان

هر دو نویسنده در آماده‌سازی این مقاله مشارکت داشته‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان این مقاله، هیچ نفع متقابلی از انتشار آن ندارند.

مصرف مواد در افراد وابسته به مواد مرتبط است.

همچنین نتایج نشان داد که بین حساسیت پردازش حسی و تاب‌آوری افراد وابسته به مواد مخدر رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های (۲۰، ۲۱، ۲۸) همسو بود. در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود که پردازش حسی به عنوان یک سازه، به تمایل به پردازش انواع خاصی از اطلاعات اشاره دارد که در مقایسه با سایر اطلاعات دریافتی از محیط، از اهمیت بیشتری برخوردارند.

همچنین، پردازش حسی به شناسایی و واکنش افراد به تعداد محدودی از محرک‌های موجود در محیط اطلاق می‌شود (۵، ۶). به نظر می‌رسد افراد معتاد، از نظر سهولت تحریک در سطح بیشتری عمل می‌کنند و هیجانات منفی بیشتری را در مقایسه با سایر افراد دارند و بی‌ثباتی بیشتری را در هیجانات به هنگام پردازش اطلاعات از خود نشان می‌دهند که این امر منجر به کاهش سلامت روانی و در نتیجه افزایش آسیب‌پذیری و کاهش تاب‌آوری آنها در مواجهه با مشکلات می‌شود (۱۵، ۱۶)، بنابراین افراد معتاد در مواجهه با مواد، حساسیت بیشتری از خود نشان داده و با اشکال در پردازش اطلاعات حسی، توانایی مواجهه با رویدادها و وقایع استرس‌زا در آنها با مشکل مواجه شده و تاب‌آوری آنها کاهش می‌یابد.

یافته دیگر این مطالعه این بود که بین تاب‌آوری و ولع مصرف مواد افراد وابسته به مواد مخدر در مددجویان زندان دلیجان رابطه معکوس و معنی‌داری وجود دارد. نتایج به دست آمده همسو با یافته پژوهش فریور، میرهاشمی بود (۱۹). در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود که تاب‌آوری یکی از متغیرهای کلیدی است که می‌تواند به عنوان عامل محافظتی در برابر ولع مصرف مواد عمل کند چراکه مشکلات هیجانی و شیوه‌های رویارویی با استرس، دلایل گرایش به مصرف مواد می‌باشند (۲۹).

نتایج این مطالعه نشان داد که تاب‌آوری در ارتباط بین حساسیت پردازش حسی و ولع مصرف مواد در افراد وابسته به مواد مخدر نقش غیرمستقیم و میانجی دارد. نتایج به دست آمده همسو با نتایج پژوهش Borges و همکاران بود (۲۸). در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود در برخی افراد پردازش حسی در مغز به شکل صحیح انجام نمی‌شود. به عبارت دیگر، مشکلات رفتاری و هیجانی به دنبال مشکلات پردازش حسی و حرکتی خواهند آمد. از آنجایی که الگوهای پردازش حسی در رویارویی با رویدادهای منجرکننده ارتباط دارد و باعث افزایش ولع مصرف مواد افراد معتاد می‌شود (۷) تاب‌آوری به عنوان یک خصیصه مثبت می‌تواند با تأثیر بر وقایع و استرس‌های محیطی تحریک‌کننده مصرف مواد، از طریق تنظیم پردازش حسی، ولع مصرف مواد را در افراد معتاد کاهش دهد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که حساسیت پردازش حسی می‌تواند

References

1. Taylor JL, Samet JH. Opioid use disorder. Ann Intern Med. 2022;175(1):ITC1-ITC16. [pmid: 35007147](#) [doi: 10.7326/AITC202201180](#)
2. Shafiei H. The role of psychological dimensions of sexual problems and sexual satisfaction in predicting the self-efficacy of quitting addiction among addicts referring to addiction treatment camps [in Persian]. Health Psychol. 2024;13(51):37-52. [doi: 10.30473/hpi.2024.68431.5846](#)
3. Chapron SA, Bonazzi G, Di Lodovico L, de Ternay J, Landmann C, Nourredine M, et al. Impact of psychedelics on craving in

- addiction: a systematic review. *J Psychopharmacol*. 2025;2698811241308613. **pmid:** 39891564 **doi:** 10.1177/02698811241308613
4. Chen X, Qiu N, Zhai L, Ren G. Anxiety, loneliness, drug craving, and depression among substance abusers in Sichuan Province, China. *Front Pharmacol*. 2021;12:623360. **doi:**10.3389/fphar.2021.623360
 5. Mary-Krause M, Bustamante JJ, Collard L, Melchior M. Is sensory processing sensitivity associated with psychoactive substance use?. *Emerging Trends in Drugs, Addictions, and Health*. 2022;2:100038. **doi:**10.1016/j.etdah.2022.100038
 6. Branjerdporn G, Gillespie KM, Green M, Strong J, Meredith P. Sensory-processing sensitivity, parenting styles, and adult attachment patterns in parents of young children. *J Reprod Infant Psychol*. 2024;1-16. **pmid:** 39506210 **doi:**10.1080/02646838.2024.2419381
 7. Aghajani S, Rahbari Ghazani N. The role of sensory processing sensitivity and emotional processing in predicting psychological disturbances in drug-dependent individuals. *J Res Psychopathol*. 2021;2(5):1-7. **doi:** 10.22098/jrp.2021.1396
 8. Meredith P, Moyle R, Kerley L. Substance use: links with sensory sensitivity, attachment insecurity, and distress in young adults. *Subst Use Misuse*. 2020;55(11):1817-24. **pmid:** 32441186 **doi:** 10.1080/10826084.2020.1766502
 9. Basharpur S, Rahbari Ghazani N. The relationships of sensory processing sensitivity and information processing styles to clinical symptoms in drug-dependent individuals [in Persian]. *Etiadpajohi*. 2020;14(57):293-309. **doi:** 10.29252/etiadpajohi.14.57.293
 10. Kelly J, Meredith PJ, Taylor M, Morphet A, Wilson H. Substances and your senses: the sensory patterns of young people within an alcohol and drug treatment service. *Subst Abuse*. 2021;42(4):998-1006. **pmid:** 33750274 **doi:** 10.1080/08897077.2021.1901177
 11. Ghovati A, Ahovan M, Bolghan Abadi M. Comparing the effectiveness of schema therapy and cognitive behavioral therapy on resilience, cognitive regulation of emotion and drug craving in substance abusers [in Persian]. *Etiadpajohi*. 2022;15(62):113-40. **doi:** 10.52547/etiadpajohi.15.62.113
 12. LaBelle B. Positive outcomes of a social-emotional learning program to promote student resiliency and address mental health. *Contemp Sch Psychol*. 2023;27(1):1-7. **doi:** 10.1007/s40688-019-00263-y
 13. Pooley JA, Cohen L. Resilience: a definition in context. *Aust Community Psychol*. 2010;22(1):30-7.
 14. Southwick SM, Charney DS. Resilience: the science of mastering life's greatest challenges. Cambridge: Cambridge University Press; 2018.
 15. Tugade MM, Fredrickson BL. Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *J Pers Soc Psychol*. 2004;86(2):320-33. **pmid:** 14769087 **doi:** 10.1037/0022-3514.86.2.320
 16. Volkow ND, Koob GF, McLellan AT. Neurobiologic advances from the brain disease model of addiction. *N Engl J Med*. 2016;374(4):363-71. **pmid:** 26816013 **doi:** 10.1056/NEJMra1511480.
 17. McGuire AP, Mota NP, Sippel LM, Connolly KM, Lyons JA. Increased resilience is associated with positive treatment outcomes for veterans with comorbid PTSD and substance use disorders. *J Dual Diagn*. 2018;14(3):181-6. **pmid:** 29668364 **doi:** 10.1080/15504263.2018.1464237
 18. Taherifard M, Basharpour S, Hajloo N, Narimani M, Alizadeh Gorade JL. Modeling substance use relapse based on risky decision making, attentional bias, and reward sensitivity: with the mediating role of craving: a descriptive study [in Persian]. *J Rafsanjan Univ Mec Sci*. 2021;20(7):747-66. **doi:**10.52547/jrums.20.7.747
 19. Farivar M, Mirhashemi M. Prediction of likelihood of returning to drug abuse based on resiliency and communication patterns in addicts' spouses [in Persian]. *Etiadpajohi*. 2018;12(46):87-100.
 20. Greven CU, Lionetti F, Booth C, Aron EN, Fox E, Schendan HE, et al. Sensory processing sensitivity in the context of environmental sensitivity: a critical review and development of research agenda. *Neurosci Biobehav Rev*. 2019;98:287-305. **pmid:** 30639671 **doi:** 10.1016/j.neubiorev.2019.01.009
 21. Acevedo BP, Aron EN, Aron A, Sangster MD, Collins N, Brown LL. The highly sensitive brain: an fMRI study of sensory processing sensitivity and response to others' emotions. *Brain Behav*. 2014;4(4):580-94. **pmid:** 25161824 **doi:** 10.1002/brb3.242
 22. Aron EN, Aron A. Sensory-processing sensitivity and its relation to introversion and emotionality. *J Pers Soc Psychol*. 1997;73(2):345-68. **pmid:** 9248053 **doi:** 10.1037//0022-3514.73.2.345
 23. Abdi H, Eissazadegan A, Michaeli Manee F. Comparison of Health Anxiety, Sensory Processing Sensitivity and Harm Avoidance among Nurses of Critical and Public Care Unit [in Persian]. *Rooyesh*. 2018;7(7):189-206.
 24. Salehi Fadardi J, Bar Erfan Z. The effect of drugs-attention control training program on drug-related attentional bias and improving other indices of recovery [in Persian]. *J Educ Psychol*. 2010;11(2):29-56. **doi:** 10.22067/FE.V11I2.2863
 25. Connor KM, Davidson JR. Development of a new resilience scale: the Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depress Anxiety*. 2003;18(2):76-82. **pmid:** 12964174 **doi:** 10.1002/da.10113
 26. Mohammadi M, Jazayeri AR, Rafie AH, Joukar B, Pourshahbaz A. Resilience factors in individuals at risk for substance abuse. *J Mod Psychol Res*. 2006;1(2-3):203-24. **pmid:** 24485848 **doi:** 10.1016/j.jpsychires.2014.01.007
 27. Boterberg S, Warreyn P. Making sense of it all: the impact of sensory processing sensitivity on daily functioning of children. *Pers Individ Dif*. 2016; 92: 80-6. **doi:** 10.1016/j.paid.2015.12.022
 28. Borges JM, Castillo JA, Marzo JC, Castillo-López ÁG. Relationship between sensory processing, resilience, attitudes and drug use in Portuguese adults. *Paidéia (Ribeirão Preto)*. 2017;27(68):255-62. **doi:**10.1590/1982-43272768201702
 29. Hwang JH, Park JH, Kim SJ, Yim HG, Jang WH. Correlations between the sensory processing profiles, resilience, and quality of life of college students. *Ann Rom Soc Cell Biol*. 2021;25(6):19591-608.